

УДК 355.02:323.28

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6532020.4>

Прегледни рад

Драган Станар*

*Факултет за међународну политику и безбедност,
Универзитет Унион Никола Тесла*

ВОЈСКА И ТЕРОРИЗАМ: АЛТЕРНАТИВНА ПЕРСПЕКТИВА ОПРАВДАНОСТИ УПОТРЕБЕ ОРУЖАНИХ СНАГА ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА**

Сажетак

У овом раду аутор се бави питањем оправданости употребе оружаних снага, тј. војске против тероризма. Циљ рада јесте испитивање компатибилности мисије и природе оружаних снага, са освртом на Војску Србије, са тероризмом као обликом политичког насиља. Анализом дефиниција тероризма, али и проблема приликом дефинисања овог феномена, аутор настоји показати да је тај облик политичког насиља могућ само и искључиво у миру. Са друге стране, борбена употреба војске мора се ограничити само на стање рата, док у стању мира војска своје додатне задатке може вршити само неборбено. У садашњој парадигми тероризма, која је актуелна од 2001. године, употреба војске има изузетно негативне импликације. Брисањем границе између рата и мира, што је један од резултата савременог „рата против тероризма“

* draganstanar@yahoo.com

** Чланак је настао као резултат рада на научном пројекту Војне академије Универзитета одбране „Војска у политичком систему Србије“, који финансира МОРС (број пројекта ВА-ДХ/1/19-21).

омогућава се полицизација војске и употреба против тероризма, али се свет истовремено уводи у веома опасно стање перманентног квази-рата, у којем свако ко се означи као терориста истовремено губи и права криминалца у миру и права борца у рату.

Кључне речи: војска, тероризам, рат, мир, нелегални борци, полицизација

ПОСТ-МОДЕРНИ СВЕТ И ТЕРОРИЗАМ

Развитак цивилизације омогућио је човеку квалитет живота који је без историјског преседана у погледу материјалног благостања, животног века, политичких и личних слобода, итд. Наравно, наш урођени субјективни песимизам ограничава нашу способност да објективно перципирамо стање света у којем живимо, нарочитио у поређењу са оним у којем су живели наши преци. И поред чињенице да живимо лагоднијим и конфорнијим животом него ико пре нас, човечанство је и даље преокупирано безбедношћу, до те мере да савремени човек преиспитује чак и основну Масловљеву (Maslow 1943, 380-396) хијерархију потреба, која безбедност смешта тек на други ниво пирамиде, чију основу чине физиолошке потребе¹, позиционирајући потребу за безбедности у исту раван са најосновнијим потребама живота. У потрази за недостижном апсолутном безбедношћу личности и поседа, као екстензије личности у локијанској либерално-капиталистичкој идеологији, човек се суочава са новим изазовима, ризицима и претњама личној и глобалној безбедности. И док се пред-модерни и модерни човек суочавао са страхом од есхатолошке „крајње претње“ у виду великих верских ратова, империјалних колонизатора, нуклеарног оружја, итд. данашњи ултимативни баук пост-модерног човека јесте тероризам.

---

¹ Психолог Абрахам Маслов креирао је *пирамиду* која осликава хијерархију људских потреба, поделивши их у пет група– I физиолошке потребе; II потреба за сигурношћу; III потреба за припадањем групи; IV потреба за уважавањем и поштовањем; V потреба за самоостваривањем.

Тероризам већ скоро две деценије слови за највећу претњу глобалној и личној безбедности и свакој нормалности живота. Почетак XXI века остаће упамћен као драматична манихејска борба сила цивилизације против опасних сила тероризма. У потпуности очекивано и у складу са догматски неизмерном „озбиљношћу“ претње тероризма, савремена друштва окренула су се ка најмоћнијим институцијама безбедности која поседују – оружаним снагама, тј. војсци, не би ли некако осујетили сталну претњу тероризма. Основни циљ нашег истраживање јесте преиспитивање оправданости употребе војске у борби против тероризма и предлагање алтернативне перспективе ове проблематике. Да бисмо успешно истражили разлоге употребе војске против тероризма и аргументовали став да је она углавном неоправдана, неопходно је прво објаснити проблем дефинисања тероризма, потом испитати суштинску различитост стања рата и мира, те коначно преиспитати компатибилност намене и природе војске са борбом против тероризма.

ТЕРОРИЗАМ КАО ОБЛИК ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА

Будући да је тероризам представљен као највећа опасност са којом се суочава савремени свет, и то не само у мас медијима већ и у мејнстрим политичком дискурсу, за очекивати би било да је сам феномен тероризма експлицитно и прецизно дефинисан, да постоје недвосмислене формулације тога шта је тероризам и ко је терориста те да су оне опште прихваћене и аксиоматске у националном и међународном праву. Нажалост, ситуација је управо супротна. У „понуди“ постоји више стотина дефиниција тероризма као облика политичког насиља, као тактике, као друштвеног феномена, као облика криминала, итд. али се ни једна до сада није приближила нечему што би личило на општу прихваћеност. Препреке у дефинисању су многобројне, што увиђају и најугледнији српски аутори када пишу о тероризму. Тако Симеуновић веома научно-одговорно, у књизи *Тероризам*, пре нуђења сопствене дефиниције посвећује готово 70 страна елаборирајући проблеме и изазове дефинисања тероризма. Аутор препознаје низ фактора који отежавају, а можда и онемогућавају, формулисање једне

опште-прихваћене дефиниције тероризма, међу којима су најважнији „бројне... нејасне... колоквијалне представе о томе шта је тероризам... неке државе ни неће да тероризам буде дефинисан... супротстављеност политичких интереса... двострукост стандарда... тајност... демонизованост... изразита субјективност“ (Симеуновић 2009, 17-21) итд. Гађиновић, у књизи идентичног наслова, нуди слично виђење проблема и закључује да „политика многих моћних држава одлаже дефинисање савременог тероризма“ (Гађиновић 2005, 37), као и да је разлог томе постојање двоструких стандарда. Приморац (Приморац 2007, 15) неуспех УН да формулише одређење тероризма тумачи интересима западних држава које настоје „осигурати да државни дужносници никада не би могли бити оптужени за тероризам“, и исламских земаља које желе „осигурати да народноословодилачки покрети... никада не могу бити сматрани терористима“. Оваква отвореност највећих стручњака у академској сфери тероризма јасно осликава кључни проблем – „проблем је у дефиницији проблема“ (Рајт 2004, 15 цитирано у: Гађиновић 2005, 37). Још значајнији проблем од немогућности дефинисања тероризма јесте његово мешање са другим облицима политичког насиља као што су устанак, герила и рат, што отвара врата његовој злоупотреби са дубоким импликацијама. Једна од најзначајнијих последица такве врсте злоупотребе у појмовном одређењу тероризма јесте употреба војске против свега што се етикетира као тероризам.

Имајући у виду наведено, наш циљ није формулисање неке нове, „коначне“ дефиниције тероризма, јер би такав подухват био не само немогућ већ и драматично претенциозан. Уместо тога, намера је објаснити зашто се тероризам, на коју год постојећу дефиницију да се ослонимо, разликује од облика политичког насиља као што су устанак, герила и рат, који су релевантни за војску, и зашто је могућ само у миру. Чињеница је да тероризам дели неке атрибуте са другим облицима сложеног политичког насиља - као што атентат дели са политичким убиством, као што притисак дели са принудом, као што немири деле са нередима, итд. Међутим, суштинске разлике међу њима разлог су постојања више сличних, али ипак различитих облика политичког насиља. У случају тероризма, ове суштинске разлике представљају разлог

зашто је употреба војске против терориста проблематична, за разлику од случајева устанка, гериле или коначно рата, где се не поставља питање оправданости употребе оружаних снага.

УСТАНАК, ГЕРИЛА И АСИМЕТРИЧНИ РАТ

У случају наведених облика политичког насиља, конвергенција ставова о оправданости употребе војске је толико изражена да је готово немогуће пронаћи аутора који тврди да војска не треба да се користи против гериле или у случају оружаног устанка. Поље дискурса омеђено је тако да дозвољава дискусију само о томе на који начин и у којој мери војска треба да се супротставља герилцима и устаницима/ побуњеницима. Ситуација је још израженија када се ради о рату, где логично не постоји нико ко оспорава основну намену војске. Ово је разлог зашто се тероризам настоји што више појмовно приближити рату, јер се на тај начин избегава проблем и питање оправданости употребе војске. Међутим, тероризам је суштински различит облик политичког насиља, који услед својих специфичности никако не треба поистовећивати са устанком, герилом, а нарочито ратом. Штавише, много више сличности постоји између класичног рата и гериле, односно устанка, па се у савременом академском дискурсу веома често користи термин асиметрични сукоб или асиметрични рат², како би се обухватили сви они сукоби у којима учествује војска против нечега што није војска – герилци или устаници/ побуњеници. Овде можемо препознати кључну дистинкцију између класичног рата и асиметричног рата, која није суштинска у погледу самих атрибута рата, већ само техничка или тактичка, из перспективе употребе војске.

Када се оружане снаге једне земље сукобе са оружаним снагама друге земље или више земаља, то називамо класичним ратом. Једино што се мења код асиметричних сукоба јесте супарник оружаних снага – када су на другој страни „мале, наоружане, врло мобилне илегалне групе које, претендујући на заступање интереса народа и налазећи упориште у њему, врше колективну употребу оружане силе као директног насиља“

---

2 Садашња парадигма омогућава укључивање и тероризма у опсег појма асиметричног рата, што овај рад настоји оспорити.

(Симеуновић 2002, 161), онда говоримо о употреби војске против гериле. Оно што је суштински значајно јесте да се практично ништа не мења за саму војску³ када се сукобљава са герилцима – и даље важе све норме међународног хуманитарног права, и даље постоји морална и правна једнакост између бораца, и даље постоји институција ратних заробљеника и сва права гарантована овим статусом, и даље обе стране имају „право на победу“⁴, итд. Герилци отворено носе оружје, имају јасне ознаке и/или униформе, уживају подршку локалног становништва, контролишу део територије (углавном руралне), претендују на статус легитимне оружане силе, претендују да буду признати од стране међународне заједнице, итд. У складу са том претензијом, операције гериле нормативно су усмерене на оружане снаге, и изводе се у складу са правилима ратовања, па је стога и статус герилаца као легитимних бораца имплицитно дефинисан и *Додатним протоколом I на Женевску конвенцију*⁵ из 1977. године. Ово наравно не значи да герилци понекад, или чак често, не крше те норме, али то их не чини терористима. Слично важи и за ситуацију оружаног устанка⁶. Стога не би било неоправдано разумевати герилу и устанак као *посебне форме* рата које не мењају садржај појма рата и део су његовог опсега.

Асиметрични рат, као што и сам појам денотира, означава ситуацију у којој и даље апсолутно важе све појмовне одреднице рата као и нормативна правила ратовања, једино што насупрот војске стоји нешто што није војска. Нетачне су дефиниције које асиметричне сукобе дефинишу као „употребу неконвенционалних тактика да би се супротставило надмоћној супериорности конвенционалне војске“ (Rodin 2006, 154), јер се не ради о диспаритету између снага, већ о статусу и форми сукобљених страна. Уколико бисмо се водили Родиновом (*Rodin*) претпоставком, онда би велика већина ратова у историји

3 Изузимајући наравно тактичке изборе током борбе, итд.

4 Важност једнаког права на победу, тј. неизвесности исхода, један је од најважнијих конститутивних елемената појма рата (видети Бабић 2018, 258-266).

5 Иако се не наводи експлицитно термин герила, Део III Протокола I дефинише услове бивања легитимним борцем у оружаном сукобу кроз Секцију I која се бави методама борбе и Секцију II која се бави статусом бораца и ратних заробљеника (*Protocols* 2010, 30-36).

6 Оружани устанак треба разликовати од нерета и немира, понајвише узимајући у обзир степен организованости и масовности, супротстављеност већих друштвених група (обично нације), итд. (видети Симеуновић 2002, 160-163).

била пример асиметричног рата, само зато што је једна страна просто била јача, што је диктирало „тактику“ борбе слабије војске (дакле војске, не гериле). Ово је америчко виђење асиметрије, јер је претпоставка да је сваки рат који укључује војску САД асиметричан услед њене супериорности те да је једини начин супротстављања таквој војсци „или асиметрично или глупо“ (McMaster 2015, 16), како закључује Крејн (*Crane*)⁷. Тероризам као облик политичког насиља није у опсегу појма рата, и зато се мора посматрати као суштински различит и од класичног и од асиметричног рата, у којима оправданост употребе војске није упитна.

ТЕРОРИЗАМ И МИСИЈЕ ВОЈСКЕ

Имајући у виду претходно наведено схватање гериле и устанка као посебних форми рата, основни задатак и намена сваке војске на свету јесте рат. Ово наравно не подразумева само учешће у рату, већ и активну припрема за рат која осим што спрема војску за рат испуњава и превентивну функцију одвраћања. Оружане снаге примарно су фокусиране само на рат, без обзира на то да ли он био класичан или асиметричан, грађански или међународни, итд. те се у тим ситуацијама не поставља питање употребе војске. Остали облици угрожавања безбедности, као што су криминал, корупција, еколошки изазови, итд. нису феномени за које се обучава и за које је намењена војска, иако могу веома озбиљно да угрозе безбедност неког друштва. Наравно, поред примарне улоге војске, постоје и додатне улоге, као што је учешће у мировним мисијама или подршка цивилним властима, али су оне секундарне у односу на заштиту земље од агресије и сепаратизма. Ово осликавају и званичне *Мисије и задаци Војске Србије*, у којима су наведене три основне мисије ВС⁸ – „Одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља; Учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету; Подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности“ (Војска Србије).

7 Овакав приступ има дубоке импликације разумевања сваког противника као „илегалног“ од стране САД.

8 Војска Србије у овом погледу ни на који начин не одудара од огромне већине савремених оружаних снага у свету, чије мисије такође обухватају неку врсту борбе против тероризма. Ово је став који настојимо критички оспорити у овом раду, и указати да друге институције у оквиру сектора безбедности треба да се баве тероризмом.

Последње наведена мисија испуњава се, између осталог, кроз задатак помоћи цивилним властима у борби против тероризма. Актуелна *Стратегија националне безбедности Републике Србије* из 2009. године дефинише Војску Србије као „организовану оружану снагу која брани земљу од оружаног угрожавања споља“, али такође наводи и да је ВС задужена и за извршавање „других мисија и задатака у складу са Уставом“ (*Стратегија* 2009, 23).

Наше је становиште да употреба војске против тероризма није оправдана, једнако као ни употреба оружаних снага против организованог криминала, наркоманије, верских секти, итд. Једино што може бити оправдано, а што наведена формулација донекле омогућава, јесте *помоћ* цивилним властима у борби са угрожавањем безбедности. Међутим, лимити ове помоћи морају бити јасно дефинисани, и то на такав начин да онемогуће било какво борбено учешће припадника оружаних снага против терориста или припадника организованих криминалних група, осим уколико се они не налазе унутар саме институције војске, тј. уколико не укључују активне припаднике војске. Дакле, сасвим је природно очекивати пружање помоћи од стране војске другим институцијама у систему националне безбедности, али никако борбеним дејствима. Употреба војске мора се ограничити снажном корелацијом са појмом рата – *ergo*, војска се може употребљавати искључиво у сврху припреме за рат (којом се врши и функција одвраћања), оружане одбране територије од угрожавања споља (од стране друге војске или војног савеза) и сепаратизма изнутра (у виду оружане побуне, устанка или гериле) и међународне сарадње. Чак и у случају међународне сарадње, употреба војске се мора ограничити на мисије које имају сврху заустављања или превенције рата. Свака друга употреба војске која није у вези са појмом рата, мора бити ограничена на *помоћ* цивилним властима, без борбеног учешћа. Овакве границе помоћи оружаних снага су недискутабилне у вези са свим изазовима, ризицима и претњама безбедности друштва осим наравно једног – тероризма.

ТЕРОРИЗАМ, РАТ И МИР

Један од кључних разлога због којег се у оквиру актуелне доминанте парадигме односа са тероризмом оправданост употребе војске ретко доводи у питање јесте перцепција тероризма као асиметричног облика рата, нарочито од стране великих центара моћи, првенствено западних. Оваква се перцепција одржава снажним политичким и медијским наративом у којем је тероризам највећа претња глобалној безбедности. Самим тим, сасвим је „логично“ да ће војска бити употребљена у једном новом и посебном облику сукоба који, како диктира садашња парадигма, јесте асиметричан али је и даље рат. Међутим, за разлику од гериле и устанка, тј. широке и организоване оружане побуне, који јесу примери асиметричног рата, тероризам као форма политичког насиља не може бити облик рата, па самим тим ни објекат употребе војске, јер му недостају сви нужни и суштински атрибути појма рата.

Укратко, тероризму недостаје свака битна одлика рата. Уместо тога, тероризам има битне одлике криминала, али веома опасне и специфичне форме криминала. Већ поменуто једнако теоријско право на победу у рату не постоји у случају тероризма, јер је немогуће да терористи „победу“, као што је немогуће да организована криминална група „победи“ полицију. У вези са тим, не постоји ни право на „самоодбрану“ терориста од напада снага безбедности, јер припадници војске или полиције у сукобу са терористима „нису урадили ништа да се одрекну права да не буду нападнути или убијени“ (McMahon 2009, 14). Терориста не само да нема право да се бори, он има *дужност* да се преда, као и сваки криминалац. Такође, морално-правна једнакост бораца, а самим тим и суштинске импликације овог нужног атрибута рата, непостојећа је у случају тероризма. То значи да терористи немају једнако право да убију своје супарнике (војска, полиција, итд.), да не уживају статус ратног заробљеника који не одговара кривично за учешће у сукобу и који постаје слободан и „чист“ када се сукоб оконча, итд. Додатно, не постоји номинална могућност условне капитулације, неке врсте реалне опције предаје која гарантује „опрост“⁹, преговора, итд. у случају тероризма, већ

9 У рату постоји реална опција предаје, јер је понекад опција ратног заробљеништва много

искључиво потпуно уништавање супарника-терористе. Сви ови атрибути присутни су у случајевима сукоба оружаних снага са герилцима или устаницима, али не и у случају тероризма. Стога, тероризам никако не може бити форма рата, па чак ни оног асиметричног. Баш супротно, тероризам *негира могућност* рата (видети Stanar 2019) који са друге стране по својој дефиницији искључује могућност тероризма у рату.

Алтернативна перспектива почива на основној претпоставци да је тероризам облик политичког насиља који је могућ искључиво ван рата, тј. у миру. Само је у миру могућ дубоко асиметрични правно-морални однос између сукобљених страна какав постоји у свим осталим облицима угрожавања безбедности ван рата. „Преношењем“ таквог односа у поље рата додатно се замагљује, и овако нејасна, граница између рата и мира. Полицијска логика односа између супарника, у којој само и искључиво једна страна поседује сва права и привилегије, немогућа је у рату. Одличан и истовремено трагичан доказ за ову асерцију јесте крсташка злоупотреба полицијске логике у међународним односима у униполарном свету, где само једна страна има морално право на употребу силе, где само она и у теорији може да победи, и где је „дужност“ свакога са ким се сукоби да се једноставно преда. Овакви сукоби покушај су „изједначавања рата са полицијском акцијом против нечег неисправног, незаконитог и злог“ (Бабић 2018, 263), што је немогуће¹⁰. Са друге стране, тероризам, који апсолутно јесте *prima facie* неисправан, незаконит и зао, треба да буде искључиво објекат не-војних снага у сектору безбедности. Уколико претња тероризмом расте, онда је потребно у одређеној мери додатно милитаризовати полицијске снаге, што и јесте тренд у последњим деценијама. Терористи немају статус бораца већ криминалаца, а јасно је да се војска ни у једној држави не бави криминалцима, или макар не би требало то да ради, услед своје структуре, обуке, опреме и коначно суштинске институционалне културе.

боља од алтернатива. У случају тероризма, предаја никада није опција, јер зашто би се икада терориста предао уколико зна да му предаја гарантује или смрт или доживотни затвор, а веома вероватно и тортуру?

10 Занимљиво је у овом контексту приметити да САД упорно одбијају да своје „операције“ после Другог светског рата назову ратом, док истовремено јасно и веома експлицитно тероризму објављују управо рат!

„ТЕРОРИСТИЧКО“ НАСИЉЕ У РАТУ

Брутално населективно насиље које се везује за тероризам у миру наравно може бити идентично испољено и у току рата, што је један од главних фактора који утиче на упорно инсистирање на постојању „тероризма“ у рату. Међутим, мир и рат су два дијаметрално супротстављена стања, толико суштински различита да се једно нужно дефинише одсуством другог. Од првих покушаја разликовања и дефинисања мира и рата до данас, „мир представља име за стање ствари које добија своје значење само у односу на своју супротност“ (Бабић 2012, 9), тј. на одсуство рата. Исто тако, рат представља привремену¹¹ суспензију слобода, права и закона који важе у миру - стање које настаје елиминацијом основних атрибута мира. То практично значи да идентичне манифестације одређених феномена и процеса имају другачије, некада и супротно, значење у миру и у рату. Оно што би у миру представљало психопатско масовно убиство и злочин из мржње¹² – убијање људи које не познајемо и који нам лично ништа нису *скривили* само зато што носе одређену одећу¹³ - у рату је легалан, а понекад чак и херојски подухват. Оно што би у миру био акт здравог разума – бежање од директне опасности или одбијање вршења насиља – у рату је кукавичлук и дезертерство. Исти принцип примењује се и на разне форме понашања, које у миру представљају једно а у рату нешто потпуно друго. Тај принцип мора бити примењен и на форму насиља која се у миру дефинише као тероризам, али је у рату то ратни злочин. Неразумевање контингентности морално-правних атрибута оваквих феномена, који се детерминишу стањем у којем се они манифестују (рат или мир) налази се у корену онога што у расправама о рату називамо „домаћом аналогијом“¹⁴.

11 За разлику од античких Грка, који су рат посматрали као перманентно стање ствари испрекидано кратким „предасима“ у виду мира, све остале цивилизације рат доживљавају као привремено стање које треба што пре да прође стварањем новог, трајног стања мира (видети Кајтез 2012, 121-164).

12 Чак и питање могућности постојања злочина из мржње у рату веома је комплексно (видети Pavlović i Stanar 2019)

13 Ношење униформе у рату углавном је сасвим довољан разлог да конституише легитимну мету.

14 *Domestic analogy* представља сваки покушај оправдавања или спорења дела и процеса у рату налазећи аналогije са сличним делима или процесима у стању мира. Домаћа аналогije је основ ревизионизма у оквиру међународног хуманитарног права и теорије праведног рата,

Полазећи од заједничких одредница свих различитих дефиниција тероризма, постоји начелно сагласје да је насиље којим се намерно таргетирају недужни људи у циљу изазивања страха друштва и остваривања политичких циљева тероризам. Грос (Gross 2009, 182) то кратко формулише: „намерно повређивање невиних зарад остваривања политичког циља је суштина тероризма“. Међутим, овде пропуштамо круцијалну одредницу целокупног хипотетичког насиља, а то је да се оно нужно дешава у миру, и да је *зато* тероризам. Уколико се насиље идентично описаном (намерно, над недужнима, политички мотивисано, са циљем да изазове страх, итд.) испољи у рату, више не можемо говорити о тероризму, већ о ратном злочину у виду рецимо репресалија или реталијације, који се по дефиницији врше над „становништвом у циљу одмазде или застрашивања“ (Симеуновић 2002, 160). Логика ова два облика насиља је иста – „употреба ‘терора’ за кажњавање невиних цивила за дела њихове владе“ (Gross 2009, 185), односно „убијање једних људи да би се застрашили други“ (Walzer 2004, 51). Чак је и реторика која прати репресалије, која „оправдава акције које би иначе биле злочиначке ако се оне предузимају као одговор на злочине које је претходно починио непријатељ“ (Volzer 2010, 263), веома слична реторици оправдавања тероризма.

Jus in Bello концепција теорије праведног рата и међународно хуманитарно право дефинишу оправдан начин ратовања, који се тиче свих бораца, кроз критеријуме селективности и пропорционалности који дефинишу легитимне мете и легитимна средства. Кршење ових норми конституише ратни злочин, а стање рата очигледан је и нужан услов постојања ратног злочина – иста форма насиља била би другачије окарактерисана у миру. Стога појединци које у рату крше *Jus in Bello* норме јесу *ратни злочинци*, а не терористи, иако неки западни аутори заступају тезу да „тероризам треба да се дефинише у ширем смислу као свако кршење *Jus in Bello*-а“ (Coady 1985, 55). Са друге стране, Грос дозвољава могућност тероризма само герилцима, када га дефинише као „герилску тактику коју околности чине нужном“ (Gross 2009, 181). Дакле, и за њега је тероризам кршење *Jus in Bello* норми у рату, али

чији су представници готово искључиво аутори са енглеског говорног подручја.

само када то ради слабија страна! Уколико бисмо пристали да свако кршење ратних норми назовемо тероризмом, дошли бисмо до закључка да је сваки рат у историји човечанства укључивао борбу са терористима¹⁵. Додатно, *Jus in Bello* норме односе се искључиво на период рата, што имплицира да по овим виђењима тероризам може постојати *само* у рату!? Иако се на први поглед чини не толико битно како ћемо назвати и дефинисати неки облик насиља, појмовна конфузија која је нимало случајно конструисана око појма тероризма и његовог односа са стањима мира и рата, има драстичне импликације, нарочито за војску и њене припаднике.

СТАЊЕ ПЕРМАНЕНТНОГ РАТА

Кључни атрибут рата који људима дозвољава да прихвате суспензију готово свих животних норми јесте његова привременост. Без обзира на трајање, рат је схваћен као стање које треба да прође, као „прекид у континуитету, кршење норме, а не сама норма... ограничено стање изузетка“ (Kashnikov 2016, 36), за разлику од мира који је нормативно стално стање ствари које треба да траје. У складу са тим, у рату је дозвољено чинити оно што је у миру незамисливо, управо следећи логику инструменталне вредности рата као средства за остваривање „нормалне“ артикулације стварности у форми мира. Стога је изузетно важно за свако друштво, а нарочито за припаднике оружаних снага, да постоји јасна граница између ова два стања. Аргумент неопходности алтернативне перспективе употребе војске против тероризма почива управо на темељном разликовању стања рата, у којем војска очекивано борбено делује, и стања мира у којем војска врши „само“ функцију одвраћања. Тренутна доминантна западна парадигма тероризма омогућава потпуно замагљивање те границе, и доводи свет у стање перманентног квази-рата који дозвољава глобалним силама да се ослањају на аргумент „ратне нужности“, тј. суспензије нормалности али без одреднице привремености и без поштовања ратних норми. У

15 Штавише, и историјски неупитно „праведне“ стране у рату, као нпр. Савезничке силе у Другом светском рату, биле би терористичке, због случајева као што је бомбардовање Дрездена или Хирошима и Нагасакија који су испуњавали све критеријуме онога што данас називамо тероризмом.

контексту тероризма, стање квази-рата омогућава државама да користе капацитете војске за борбена дејства против противника које сматрају криминалцима и који стога немају ни право борбе, а камоли победе. Ово и јесте разлог означавања сваког могућег противника терористом, које данас већ постаје потпуно лишено сваке логике и здравог разума. Поред тога што је против терористе „све дозвољено, укључујући тортуру, истребљивање, кршење конвенција и наравно терор“ (41), њему се истовремено одузимају и права криминалца у миру и права борца у рату – једино право које има јесте да умре. Зато Волцер (Walzer) исправно примећује да „данас нико не заговара тероризам, чак ни они који га редовно користе“ (Walzer 2004, 51).

„НЕЛЕГАЛНИ БОРАЦ“ – ИЗМЕЂУ БОРЦА И КРИМИНАЛЦА

Данашња доминантна перспектива тероризма која омогућава перманентно квази-ратно стање, продукт је чувене Бушове доктрине или наредбе (*Bush Order*) којом се тероризам „укалупљује у парадигму рата“ (Wedgwood 2002, 330). Пре Бушове Војне наредбе од 13. новембра 2001 (*Military Order 2001*), тероризам се сматрао веома специфичном и опасном врстом криминала. У складу са тим, чак су и у САД терористи били процесуирани кроз „федерална криминална суђења... за тероризам и убиства под окриљем америчког федералног статута“ (Wedgwood 2002, 329), те се није предвиђала употреба војске. Чувена „објава рата тероризму“ од стране САД после напада 2001. године увела је свет у нову еру „перманентног рата без икаквих изгледа за могући крај или коначну победу“ (Kashnikov 2016, 42), у којој капацитети војске играју кључну улогу. У покушају конвергенције модела цивилне (мирнодобске) и војне (ратне) правно-моралне логике, Бушова администрација ослонила се на тзв. војне комисије (*military commissions*) за регулацију права терориста стварајући концепт „нелегалног борца“ (*illegal combatant*), али се ово очекивано није одвијало „нити на принципијелан, нити на кохерентан начин“ (Chesney and Goldsmith 2008, 1080), будући да су терористи „третирани као војници када је то одговарало или као криминалци када

је тај модел више одговарао“ (Whitman 2013, 26) политичким потребама.

Два модела се суштински разликују чак и у елементарном разумевању концепата недужности и кривице – у стандардно цивилном моделу појединац губи статус недужног уколико је „крив за кршење експлицитних правних норми“ (Murphy 1973, 529); у војном, тј. ратном моделу, појам невиности „не реферира личну одговорност... већ тренутну безбедност“ (McMahan 2009, 11), тј. „крив“ је само онај ко је опасан по нас. Импликације мешања ова два концепта у стању квази-рата су дубоке. Терориста је истовремено крив и криминално али и зато што је претећи, тј. опасан. Додатно, појам опасан, тј. претећи (*threatening*) у рату не значи само тренутно опасан, већ „укључен у покушај да нас уништи“ (Murphy 1973, 532), дакле док траје рат. То значи да терористу можемо убити увек и свуда, док год смо у „рату“ са терористима (дакле, у недоглед), што свакако немамо право да радимо са криминалцима. У логици рата, противник престаје да буде „крив“ чим постане безбедан, рецимо када буде заробљен. Циљ заробљавања у рату јесте „спречавање даљег учешћа у сукобу, без икакве импликације осуде“ (Chesney and Goldsmith 2008, 1082), што значи да немамо право да осудимо терористу зато што терориста, јер би он престао да буде „крив“ чим престане да буде претња. Додатно, будући да смо у рату сви „криви“ уколико представљамо претњу, то би значило да би онда војска морала да призна терористима право да убијају војнике као њихове легитимне мете увек и свуда, просто зато што су војници њима претња?! Терористички напад на војну базу дубоко унутар територије једне земље једнак је нападу војним дроном на терористе, који су хиљадама километара далеко од те базе, уколико се са терористима заиста води „рат“, зар не? Ово су само неке од низа, за војску потпуно неприхватљивих, импликација употребе оружаних против терориста и њене суштинске полицизације.¹⁶

---

16 Иако се чешће пише о проблемима милитаризације полиције, овде се јасно осликавају огромни изазови супротног процеса – полицизације оружаних снага.

ЗАКЉУЧАК

За аргументовање свих додатних негативних импликација „рата“ против тероризма, тј. употребе војске против терориста, биле би потребне десетине страна. Управо су ове импликације биле кључни разлози објаве рата тероризму и парадигматске промене у погледу употребе оружаних снага против овог облика политичког насиља. Предложеном алтернативном перспективом, којом бисмо тероризам јасно одвојили од оних облика политичког насиља са којима се он упорно и намерно „меша“, као што су рат, герила, устанак, итд. омогућили бисмо јаснију и оштрију границу између стања мира и рата. У складу са тим, употреба војске против тероризма била би готово искључена¹⁷, и она би се сводила на неборбену помоћ органима реда, само и искључиво уколико за то постоји објективна потреба. Јасно је да су изразито ретке ситуацију у којима не-војним службама безбедности за борбу против тероризма заправо треба нешто од средстава које ексклузивно поседује војска, нарочито данас у времену релативно милитаризоване полиције. У Републици Србији, формације МУП-а¹⁸ у последњој деценији додатно су опремљене великим бројем дугих цеви, аутоматским оружјем разних калибара, борбеним оклопним возилима, хеликоптерима, итд. а у неким сегментима чак и више него Војска Србије! Уколико је за борбу против терориста пак неопходно употребити артиљеријско оружје, тенкове, бомбардере или нешто друго што на располагању нема нико сем војске, онда логика налаже преиспитивање статуса противника. Алтернативна перспектива тероризма наравно ни у ком случају не значи легитимизацију неселективног и непропорционалног насиља, већ само карактеризацију таквог насиља као ратног злочина уколико се оно деси у нечему што је рат. Уколико се такво насиље деси ван рата, дакле у ситуацији у којој није оправдана употреба војске, онда ће се оно моћи

---

17 Постоје и веома ретки изузеци у којима би употреба војске, тј. оружаних снага могла бити оправдана - нпр. отмица авиона којим се намерава уништити циљ са масовним цивилним жртвама, као што је то био случај 11. септембра 2001. године у САД. Уколико би процена била да је „мање зло“ срушити тај авион пре него што он погоди циљ, тада би употреба ловачке авијације или ПВ система могла бити оправдана.

18 Ради се о номинално полицијским јединицама војно-полицијског типа, што је добар приступ проблему тероризма који нема толико изражене унутрашње антиномије и јаке негативне импликације као коришћење војске за исту сврху.

окарактерисати тероризмом. Чињење ратних злочина једнако је неморално, гнусно и погрешно као и тероризам (можда чак и више!) те са те стране нема говора о било каквој апологији тероризма.

Предложени алтернативни приступ проблему статуса тероризма у контексту употребе војске може представљати један од корака ка макар минималном зауздавању постојеће парадигме „рата против тероризма“ која је од свог настанка не само показала своју логичну некохерентност и хипокризију, већ је изазвала више „тероризма“ и створила више „терориста“ него икада раније! Борбена употреба војске мора се ограничити на стање рата, које је суштински различито од стања мира по својој природи, а у складу са тим нужно претпоставља другачије морално-правне норме, дужности и права свих субјеката. У супротном, стање перманентног квази-рата у које је свет гурнула политика глобалне полицизације војске која је врхунац доживела крсташком објавом рата тероризму, прети да постане трајна норма – огољени *Pax/Bellum Americana*.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Бабић, Јован,. 2012. „Структура мира“. У *Глобално управљање светом*, ур. Јован Бабић и Петар Бојанић, 1-19. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду и Досије студио.
- Бабић, Јован. 2018. *Огледи о одбрани*. Београд: Службени гласник.
- Војска Србије. Мисије и задаци ВС. Приступљено 24. јула 2020. http://www.vs.rs/sr_lat/o-vojsci/opste/misije-i-zadaci.
- Гађиновић, Радослав. 2005. *Тероризам*. Београд: Драслар.
- Симеуновић, Драган. 2002. *Теорија политике – ридер*. Београд: Наука и друштво.
- *Стратегија националне безбедности Републике Србије*. 2012.

- Chesney, Robert and Jack Goldsmith. 2008. "Terrorism and the Convergence of Criminal and Military Detention Models". *Stanford Law Review*, Vol. 60 (4): 1079-1133.
- Coady, C.A.J. 1985. "The Morality of Terrorism". *Philosophy*, Vol. 60 (231): 47-69.
- Gross, Michael. 2009. *Moral Dilemmas of Modern War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kashnikov, Boris. 2016. "The Lost Victory". *Српска политичка мисао*, Vol. 51 (1): 31-47.
- Maslow, Abraham. 1943. "Theory of Human Motivation". *Psychological Review*, Vol. 50: 370-396.
- McMahan, Jeff. 2009. *Killing in War*. Oxford: Clarendon Press.
- McMaster, H.R. 2015. „Continuity and Change: The Army Operating Concept and Clear Thinking About Future War“. *Military Review*, March-April 2015: 6-20.
- *Military Order of November 13, 2001*. 2001. Federal Register: November 16, 2001, Vol. 66 (222), Presidential Documents: 57831-57836.
- Murphy, Jeffrie G. 1973. „The Killing of the Innocent“. *The Monist*, Vol. 57 (4): 527-550.
- Pavlović, Zoran i Dragan Stanar. 2019. „Ubistvo u ratu: mržnja bez zločina i zločin bez mržnje“. *Human Rights Protection*, No. 1/2019: 75-88.
- Primorac Igor. 2007. "Suvremeni terorizam kao filozofska tema". *Polemos*, 10: 11-26.
- *Protocols Additional to The Geneva Conventions of 12 August 1949*. 2010. Geneva: International Red Cross.
- Rodin, David. 2006. "The Ethics of Asymmetric War". У *The Ethics of War*, ed. Richard Sorabji and David Rodin, 153-168. Aldershot: Ashgate.
- Simeunović, Dragan. 2009. *Terorizam*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

- Stanar, Dragan. 2019. „Revisionism and New Conflicts: Negation of the Possibility of War“. *Српска политичка мисао*, Vol. 63 (1): 227-240.
- Volzer, Majkl. 2010. *Pravedni i nepravedni ratovi*. Beograd: Službeni glasnik.
- Walzer, Michael. 2004. *Arguing About War*. New Haven: Yale University Press.
- Wedgwood, Ruth. 2002. “Al Qaeda, Terrorism, and Military Commissions”. *The American Journal of International Law*, Vol. 96 (2): 328-337.
- Whitman, Jeffrey P. 2013. “Is Just War Theory Obsolete?”. У *Routledge Handbook of Ethics and War – Just war theory in the twenty first century*, ed. Fritz Allhoff, Nicholas G. Evans and Adam Henschke, 23-35. New York: Routledge Taylor and Francis Group.

Dragan Stanar*

*Faculty of International Politics and
Security, Union Nikola Tesla University, Belgrade*

**MILITARY AND TERRORISM: AN ALTERNATIVE
PERSPECTIVE OF THE JUSTIFICATION OF THE USE
OF ARMED FORCES AGAINST TERRORISM**

Resume

This paper examines the justification of the use of armed forces against terrorism by comparing terrorism to forms of political violence which allow and justify the use of military, such are guerrilla, uprisings, and war. This paper aims to investigate the compatibility of army's mission and nature with terrorism as a form of political violence, and concludes that they are incompatible, and that a new paradigm of terrorism should exclude the combat use of armed forces. Peacetime use of military must be restricted to non-combat assistance to peacetime security forces and public institutions. By analyzing terrorism's definition, but also the problems of defining this phenomenon presented by numerous esteemed writers, author aims to demonstrate that this form of political violence is possible exclusively in peace, which is a necessary attribute of terrorist violence. The crucial difference between the very nature of war and peace classifies the same form of violence differently, depending on the state in which it is manifested – war or peace. Therefore, combat use of armed forces must be restricted to the state of war, while in peace it can only be use in accordance with its function of deterrence. By erasing, or even by blurring, the thin line and border between war and peace, which is one of the results of the modern proclaimed “war on terror”, we are enabling the process of pollicization of armed forces and its unlimited use against terrorism in

---

* draganstanar@yahoo.com

peace. This introduction of armed forces in the criminal arena against criminals is highly problematic in various ways, especially for members of armed forces. Simultaneously, the world is led into an extremely perilous state of quasi-war, in which all those who are labeled as terrorists lose both criminal rights in peace and combatant rights in war at the same time. The current perspective of the use of armed forces against terrorisms has proven not only to be completely ineffective, but also very counterproductive, as it causes more terrorism and more terrorists all across the globe than ever before.

Keywords: Armed Forces, Terrorism, War, Peace, Illegal Combatants*

---

* Овај рад је примљен 31. јула 2020. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. августа 2020. године.